

A MAGYAR DVI EGYSÉG MEGALAPÍTÁSA

1. Bevezetés

Földünk egy aktívan élő bolygó; olyan élettér, amelyet a természet megnyilvánulásai, erői és az ember tevékenysége, valamint annak következményei közösen határoznak meg. A tudomány az ember-természet kapcsolat öt formáját különbözteti meg: anyagi, tapasztalati, érzelmi, gondolati és filozófiai.¹ Az anyagi kapcsolat az élet fenntartásához szükséges javak használatát, a tapasztalati kapcsolat a természettel való közvetlen érintkezéseket jelenti. A gondolati kapcsolatot a természettel összefüggésbe hozható tudásformák, a tudatosság és az emberi megnyilvánulások alkotják. A gondolati kapcsolatot elsősorban a rendszer szintű ideológiák változásai alakították, annak függvényében, hogy milyen céllal tekintettek a természet erőforrásaira. Az érzelmi kapcsolat a természettel kapcsolatos emóciók tárházát jelenti. Legváltozatosabb a kapcsolattípusok közül, és gazdag érzelem-töltettel jár. Végül a filozófiai kapcsolat tartalmazza a világnézeteket és a természet által képviselt értékrendszert az emberi lét számára.² Hasonló kapcsolatok fogalmazhatók meg az ember és az épített természet relációjában, valamint az ember-ember közti interakciókban is. Utóbbi esetben talán kis hangsúlyeltolódással. A kapcsolatok jellegéből következően egy szélsőséges állapot, helyzet – nevezzük katasztrófának – kihat a másik félre is; emberi oldalról vizsgálva anyagi, tapasztalati, gondolati, érzelmi és – hosszabb távon – filozófiai következményeket vonva maga után. Témánkba vágó példa, hogy 2001. szeptember végén, nem sokkal az Amerikai Egyesült Államok ért terrortámadás után Budapesten tartotta az INTERPOL a 70. közgyűlését. Az egy hétig tartó rendezvényre 140 ország mintegy 650 delegáltja érkezett a magyar fővárosba. A közgyűlés tudományos programját az utolsó pillanatban megváltoztatták a szeptember 11-i amerikai események miatt: kiemelt téma lett a terrorizmus megelőzése, és az ellene való védekezés módszertana. Ennek megfelelően számos ország DVI³ egységének képviselője tartott előadást áldozatazonosítási törekveseiről, a nemzetközi együttműködés és standardizáció előnyeiről.⁴ Az Amerikai Egyesült Államokat megrengető tragikus eseménysor a terrorizmus elleni védekezéshez szükséges anyagi javak felhasználhatóságának növekedéséhez, újragondolt védekezési-, mentési-, és újjáépítési tapasztalatokhoz, azonnali megoldáskeresési módozatokhoz, egy talán soha el nem múló negatív érzelmi attitűdhöz, valamint vallási-, etnikai-, a globalizációt és az emberi együttélés számos területét érintő filozófiai vitákhoz, gondolatokhoz vezetett.

¹ Ives, C. D. et al (2018). Reconnecting with nature for sustainability. Sustainability science 13, 1389–1397; 10.1007/s11625-018-0542-9

² Balácsi Ágnes: Kapcsolatunk a természettel 100 éve és ma. Művelődés. Közművelődési havilap. LXXII. évf. 2019. július. Forrás: <https://muvelodes.net/tudomany/kapcsolatunk-a-termeszettel-100-eve-es-ma> (Letöltés ideje: 2021.07.11.)

³ Disaster victim identification. Magyarul leginkább a katasztrófák halálos áldozatainak azonosítása fordítás használatos.

⁴ Angyal Miklós: Ismeretlen személyazonosságú holttestek azonosítása. PhD értekezés, PTE ÁJK Pécs, 2019. 163-169. o.

Ennek az új érának egyik kis szelete volt az INTERPOL DVI módszertan, a tömegszerencsétlenségek halálos áldozatainak azonosítása során alkalmazható eljárásrend. Kezdetre nem az ikertornyok leomlásához köthető, hiszen akkor már mintegy másfél évtizedes múltra tekintett vissza, de a hazai rendőrszakmai, és tudományos közvélemény érdemben ekkor szembesült először az INTERPOL DVI ilyen irányú szervezethez, addigi munkájával, és azzal a ténnyel, hogy a világban kialakult helyzet már számos ország döntéshozóit ráébresztette arra, hogy hathatos, társadalmilag elvárt áldozatazonosításra csak egységes protokollok megléte, és határokon átnyúló szakmai együttműködés esetén van lehetőség.

2. A természettudományos bizonyosság és a végső búcsú igénye

A tömegszerencsétlenségek áldozatainak azonosítása – ahogy a 9/11 is rámutatott – nem csak rendészeti, közigazgatási és katasztrófavédelmi szempontból fontos, hanem a közösség és az egyén, azaz a hozzátartozók tovább élésének is egyik fontos záloga. A halottakhoz való viszonyulás egyúttal az elődökhöz, az ősökhöz való viszony is, és ez a tény messzemenően alakítja a halottainkkal kapcsolatos tevékenységeinket, a halotti szokásokat. Az ősök tisztelete tulajdonképpen nem más, mint az élő közösség létét lehetővé tevő, azt eredményező és megszabó saját múlt emlékének ápolása, az élő közösség identitástudatának egyik alapforrása. Az őskultusznak a halottak tiszteletében megnyilatkozó jelenléte a halotti szokásokban is kifejezést nyer, annak tartalmát elmélyíti, ugyanakkor a közösség helyzetének erkölcsi mércéjévé is válik. Minden egyes haláleset alkalmával megítéli a közösség, hogy mennyire tudta, illetve tudja biztosítani tagjai számára a hagyományosan sikeresnek tekintett létstratégia kivitelezését. A temetkezési szokások tartalmazzák az adott társadalomra jellemző közösségi etikai értékelő vonatkozásokat; az elhunyt élete halálával válik lezárt egésszé, és tulajdonképpen a szűkebb, illetve tágabb közösség, amelynek tagja volt, a temetésének kivitelezési módja és a közösségi részvétel révén közvetve, de alkalmasint közvetlen formában is kifejezi erkölcsi, etikai ítéletét, azaz értékeli az elhunyt által leélt életet.⁵ Csaknem minden kultúrában fontos tehát, hogy a halottaktól végső búcsút tudjunk venni, és az életét – adott közösségnek megfelelő rítussal – le tudjuk zárni.

Az INTERPOL DVI tevékenysége túlmutat az áldozatok kriminalisztikai és szakértői azonosításán. Ez az összehangolt, nemzetközi tapasztalatokon nyugvó, minőségbiztosított és standardizált munka lehetőséget biztosít mindarra, amit az előzőekben részleteztünk. Nem csak a sikeres személyazonosítás záloga, de pszichés, mentális, valamint technikai és logisztikai oldalról is garancia arra, hogy el lehessen kezdeni a gyásmunkát. Arra, hogy a katasztrófa helyszínéről a földi maradványok haza kerüljenek, és névvel jelölt sírba temetessenek.⁶

3. Hazai helyzetkép 2001-2017: az interregnum

Az INTERPOL DVI tevékenység lényege, hogy halálos tömegszerencsétlenség esetén felkészült és kiképzett szakemberek, megfelelő jogi- és infrastrukturális feltételrendszer mellett, nemzetközi standardok alapján, jól kidolgozott tapasztalati séma szerint, a kegyeleti igényeket is figyelembe vevő, minőségbiztosított áldozatazonosítást

⁵ Ujvári Zoltán és mtsai: Magyar Néprajz VII. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1990. 69-71. o.

⁶ Angyal Miklós – Petrétei Dávid: Az Interpol DVI-protokoll-adaptációjával a hazai áldozatazonosítás fejlesztésének útján. Nemzetbiztonsági Szemle 2019/1. 3-17. o.

végezzenek. Emellett pedig az áldozatként szóba jöhető személyek hozzátartozói megfelelő szintű információt és támogatást kapjanak. Mindez akkor válik, válhat kiemelkedően fontos feladattá, amikor a tömegszerencsétlenség, vagy katasztrófa kezelésére a lokálisan rendelkezésre álló humán- és infrastrukturális erőforrások elégtelenek.

A 21. század magyar vonatkozású tömegszerencsétlenségei: a 2003 májusában, a siófoki vasútállomáson bekövetkezett tragikus buszbaleset, amelyben 33 német állampolgár lelte halálát, a több mint negyedmillió, köztük két magyar halálát okozó délkelet ázsiai szökőár, a 41 szlovák katona halálát követelő, 2006-os hejcei repülőgépszerencsétlenség, vagy a 11 halálos áldozattal járó, 2011-es hurghadai buszbaleset rávilágítottak arra, hogy egy magyar DVI egység felállítása már nem csak szakmai igény, de nemzetközi elvárás is.⁷

Ebben az időszakban már próbálkozások történtek, mind a Semmelweis Egyetem Igazságügyi- és Biztosítás- orvostani Intézetének részéről, mind pedig a rendőrség részéről egy hazai DVI egység létrehozására, de a kezdeti kezdeményezések eredménytelenek maradtak. A veszélyekkel teli világunkra történő válaszadásként ugyanakkor a terror- és katasztrófhelyzetekben történő személyi segítségnyújtásra, és az anyagi javak védelmére hivatott professzionális nemzeti egységek (Terrorelhárítási Központ, HUNOR és HUSZÁR Mentőszervezetek) ekkor már Magyarországon is megalakultak.⁸

4. A magyar DVI egység tagjainak kiválasztása és alapképzése

2017-ben aztán felgyorsultak az események. A KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” program támogatásával kutatóműhely alakult a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar (NKE RTK) Kriminálisztikai Intézetében, amelynek egyik kutatási projektje célul tűzte ki egy hazai áldozatazonosítási szolgálat elméleti alapjainak kidolgozását. Ennek keretében együttműködési megállapodás született DVI témában a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK), valamint a Semmelweis Egyetem Igazságügyi és Biztosítás- orvostani Intézete (SE IBOI) között. Ugyanezen évben a projekt résztvevői látogatást tettek Bécsben, az osztrák DVI csapat vezetőinél. 2017 őszén az SE IBOI, a Terrorelhárítási Központtal (TEK) közösen nagyszabású nemzetközi DVI konferenciát tartott Budapesten. A rendezvényen sikerült megegyezni arról, hogy 2018 júniusában INTERPOL DVI alapképzésre kerül sor Budapesten magyar rendőrök, orvosok és fogorvosok részére. 2018 tavaszán az NKE kutatói tapasztalatcserét folytattak a cseh DVI egység vezető orvosszakértőjével Prágában, majd nem sokkal később egy hazai workshop-on tájékoztatást kaptak a résztvevők a kutatás addigi eredményeiről. Júniusban, a kutatási projekt részeként, nemzetközi konferencia került megrendezésre az NKE-n, amelyen előadást tartott a cseh DVI vezetője is. Még ezen év áprilisában az Országos Rendőr-főkapitányság, az NKE és a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (KR NNI) képviselői megtekintették az osztrák DVI egység Bécsben megrendezett éves gyakorlatát. A tudományos rendezvényeket követően a növekvő számú nemzetközi tapasztalat birtokában

⁷ Némedi Gábor – Petrétei Dávid – Restás Ágoston: The DVI HUNGARY and it's first deployment. Védelem Tudomány 2021/3 Forrás:

<http://www.vedelemtudomany.hu/articles/VI/3/34-nemedi-petretei-restas.pdf> (Letöltés ideje: 2021.07.04.)

⁸ Angyal Miklós (2020): Tömegszerencsétlenségek halálos áldozatainak azonosítása: hazai erőfeszítéseink. Rendvédelem 2020/2. Forrás: https://www.bm-tt.hu/assets/letolt/folyoi/2020_2.pdf (Letöltés ideje: 2021.07.10.)

25 fő rendőr és 10 orvos- illetve fogorvos került a DVI post-mortem⁹ egységébe kiválasztásra. A kiválasztás alapjául az ehhez a speciális tevékenységhez szükséges készség- és képességkészlet vizsgálata alapján, egy kétnapos kiválasztási eljárás keretében került sor, pszichológusok és a TEK, valamint a Katasztrófavédelem gyakorlott kiválasztóinak útmutatásai alapján.¹⁰

2018 júniusában a kiválasztottak három napos, INTERPOL DVI oktatók általi képzésének az NKE RTK és a SE IBOI adott otthont. A résztvevő rendőrök, orvosok és fogorvosok az elméleti alapok után helyszíni- és bonctermi gyakorlatokon is részt tudtak venni. A képzés végén 35 büszke magyar szakember vehette át az INTERPOL képzésen való részvételt tanúsító oklevelét.

5. „A történelem nem ismétli önmagát, de rímel”

Az alcímben szereplő idézet Mark Twain-től származik.¹¹ Ami miatt ide kíváncsok az az a párhuzam, rím, ami az osztrák és magyar DVI egység első bevetését jellemezte. 2000. november 11-én a kapruni siklóvasútban történt tüzeset kapcsán 155, nagyobb részben külföldi, papírok nélkül a sípályákhoz tartó turista vesztette életét. Az áldozatok azonosítása komoly kihívás elé állította a tiroli szakembereket. Ausztria akkor döntötte el, hogy csatlakozik az INTERPOL DVI közösségéhez. Hosszas előkészítés után, a 2004 őszén lezajlott kiképzéseket követően a vezetés úgy döntött, hogy 2005 áprilisában, a Bécs melletti schwechat-i repülőtéren tartanak egy repülőgép-szerencsétlenséget szimuláló, nagyszabású főpróbát. A természet azonban közbe szólt. A 2004. december 26-i dél-kelet ázsiai szökőár kapcsán több mint 400 osztrák állampolgár lelte halálát Thaiföldön, illetőleg Sri Lankán. A DVI Team Austria szakembereinek tehát már 2004. december 29-én repülőgépre kellett szállniuk, hogy részt tudjanak venni a világ addigi legnagyobb szabási katasztrófavédelmi, áldozatazonosítási kihívásában.

A magyar DVI PM egység kiképzése és alapfokú felszerelése 2018. év végére fejeződött be. A magyar vezetők is úgy tervezték, hogy a felkészülést 2019 júniusában Bányaterenyén, egy repülőgép-szerencsétlenség szimulációjával zárják le. De a természet itt is közbeszólt, rímet adva a történelemnek. A Hableány kishajó 2019. május 29-én bekövetkezett katasztrófája ugyanis főpróba nélküli „mély vízbe ugrásra” kényszerítette a csapattagjait. Ahogy azonban az osztrák kollégák Thaiföldön, ugyanúgy a magyar DVI egység tagjai a Kopaszi gáton is megmutatták, hogy miként lehet szélsőséges körülmények között, nemzetközi összefogással, sikeresen együtt dolgozni.¹²

⁹ A post-mortem egység (DVI PM) feladata részben a katasztrófa helyszínén, részben pedig a bonctermében az azonosítást lehetővé tevő, döntően a holttestből, vagy annak közvetlen környezetéből származó adatok összegyűjtése.

¹⁰ Angyal Miklós – Petrétei Dávid: A Magyarországi Áldozatazonosítási Szolgálat felállításának kihívásai és tapasztalatai. NKE, Budapest, 2019.

¹¹ History doesn't repeat itself, but it often rhymes.

¹² Petrétei Dávid: Victim identification after the Hableány disaster. In: Bodnár László - Heizler György (szerk.): *Proceedings of the Fire Engineering & Disaster Management Prerecorded International Scientific Conference* Budapest. Védelem online 2021. 503. o. Forrás: <https://kvi.uni-nke.hu/document/kvi-uni-nke-hu/440-konferencia.pdf#page=501> (Letöltés ideje: 2021.07.10.)

6. A jövő feladatai

A DVI HUNGARY megalakulása óta kiemelt feladatként tartja számon a bilaterális kapcsolatok építését, valamint a nemzetközi képzéseken, konferenciákon és gyakorlatokon való részvételt. Ennek egyik fontos lépcsőfoka a 2021 októberére tervezett INTERPOL képzés és nemzetközi gyakorlat is. Hosszú, kanyarokkal teli út áll már a csapat mögött, de korántsem értünk még a végére. Sürgős szükség lenne a DVI tevékenységnek a hazai jogi megjeleníttetésére, a meglévő jogszabályokkal és rendőrségi normákkal való harmonizációjára, az ügyeleti-, működési rendszer kialakítására, finomhangolására, a technikai felszerelés bővítésére, amellet, hogy a kiszámíthatatlan hosszúságú „tétlenség” miatt törvényszerűen kialakuló aléltásgot orvosolni, a már megszerzett tudást és képességet pedig folyamatosan fejleszteni kell. És ez nem csak a csapat tagjainak, de Magyarországnak is elengedhetetlen érdeke. Victor Hugo szavaival élve ugyanis nem csak a boldogság, hanem a katasztrófa is úgy köszön be hozzánk, majd tűnik el, mint a váratlan látogató.